

i vorm, en met op. Maar dit is leesters telkens, en het weten-denken... het was. Het woord, -weg, doch een egrippen denkt, men beweert: rin ligt volgens de afgrond der etenschap. Wie is, wie in het rding met God -stellingen" uit- por hem „opge- „wereld" Gods, in geen enkel vatten, en met in zijn. Vandaar leermeester der in spreken, doch hebben, om den komt de leer- De geestelijke alde mystieke in bundel zware sheld; doch een st moeilijk ver- een probleem; i kan men niets moet „tusschen zó radicaal is lijk zich bedient in het tegendeel zeggen wil. Ge- happelijke men- den duivel. In soms opzettelijk „zijn patriarchen van de waarheid in de mestvaalt; at der barbaren. at alle mensche- an afstand, van en ijdelheid is. „man Gods" zijn. nd, dat we hier i en wetenschap" id van... Boed- tudie voortgezet, begonnen is, de de mystiek van het „christelijke" comst vertoonde. sschen Oost en kennen we toch a — dat ze ver- m-buddhisme de espraak van den ag, of door een an den leeraar, hrikken doet, zen, wordt voort- n ook de mystie- r dan eens, dat od en het laatste werven, doch dat zen heeft, om al nu toch weer te let; want niet in ald „ja" word rin kortweg élk et „neen" over- óven Alle nivenu een in zulk een de altoos onzeg- schap is vóór levenis onder- de christen als oefenen, of bein- en zij heeft hem en, want ze zijn hoop van zegen voord van den ware patriarchen beleving voor de et haar: zó en ar het woord van t zoo en zus, hij goed, niet wijs; es; maar boven- vlak onzer tegen- m zou wijzen, niveau van onze bbaar is nóg te p gaat stap voor van het goddelijk t naar een stevig het ijle. mag dan ook de mag zich bezig kant, kan in dien st niveau, waarop is een ander dan mee uit te staan. op sommige ver- stiek, zóals ze het voetspoor van deren het woord

nemen, ook onder ons. Aan scherpe oordeelvellingen over de mystiek ontbreekt het hier niet; we laten de redenen daarvan rusten; allereerst wegens tijdsgebrek, maar ook omdat we anders op menig misverstand in de beoordeeling der mystiek moesten wijzen. Maar met de mystiek heeft deze richting reeds op den klank af al dadelijk één trek van overeenkomst: we bedoelen de bijzondere betekenis, die „het oogenblik" hier krijgt. Zóals de mysticus niet in het continue leven van den alledaagschen omgang, doch slechts in een „oogenblik" van ont-rukking, van uit-rukking zijn extase beleeft, en daarin dus uit de historische verbanden los-gemaakt, daar uit-gelicht is, zoo ziet men ook hier God slechts „spreken" tot den mensch, en den mensch slechts (in het „geloof") „hooren" naar God... In het „oogenblik" van Gods aktueele spreken. Gods Woord gaat niet in deze wereld in, doch breekt er door heen; het is geen historische grootheid, geen factor onder andere factoren, geen zaad, dat in onze akkers hier beneden nederwaarts wortelen schiet, om opwaarts vrucht te dragen, dertig, zestig, en honderd-voud; neen: het is ongrijpbaar, breekt wel als een stein uit een andere wereld over ons heen, maar schakelt zich niet in ons leven in; niemand krijgt er de „be-schikking" over; de kerk niet, de universiteit niet, ook geen theologisch hoogleeraar, ook een christelijke uni-versiteit niet. Men kan dus wel denken, ook de christen kan denken, maar... men kan niet christelijk denken. Of het moest dan zijn, dat christelijk denken beteekent: terugwerping uit onze verzekerdheid naar de onzekerheid; het inruilen van het redekriticisme voor geloofskriticisme; want gelijk Kant, de heraut van het redekriticisme, de vraag stelt: hoe metaphysica nu toch eigenlijk „mogelijk", d.w.z. voor de vierschaar van het denken zelf te legitimeeren is, zoo vraagt men hier, onder aanheffing van de leuze van het „geloofskriticisme", hoe het spreken over God, en over hetgeen Gods is, nu toch eigenlijk „mogelijk" is, legitiem, verantwoord. En het antwoord is kortaf: bij de menschen is dat onmogelijk; God is geen object, waaraan wij rustig onze aandacht kunnen „wijden", waarover wij onze gedachten kunnen „laten gaan". En wat van God komt, dat treedt wel „in" de geschiedenis, doch wordt geen inhaerent bestand-deel „van" de geschiedenis; het wordt niet „historisch", geen „historische grootheid", geen kapitaal, waarmee te werken valt naar het systeem van rente-op-rente. Men kan wel met velpotjes, maar niet met bliksem-stralen zijn parken illumineeren. Wat zou het anders dan de „grootte vergissing" zijn, wanneer men tegen-over de houding van den niet-christen, den revolutionair, den modernist, den materialist, nu eveneens een houding, maar dan van den christen, den anti-revolutionair, den orthodoxe, den vrijheidsidealist, den metaphysischen universalist wilde stellen? Wat wil men met „christelijke" bladen, „christelijke" acties, „christelijke" politiek, en met „christelijke"... wetenschap, een „christelijke" universiteit of hogeschool? De „hemel", de „wereld Gods" wordt nu eenmaal niet naderbij gebracht, al klim ik ook uit de „dalen" dezer aarde naar de „bergen" op. Er zijn wel bergen en dalen in de wetenschap, maar geen hemel en geen hel. Verder dan een heenwijzing naar de goddelijke werkelijkheid brengt de wetenschap het niet; christelijke wetenschap is slechts daarin christelijk, dat ze tot elk overgeleverd „bezit", en tot elke daarop „geconstrueerde" „houding" zoowel „ja" als „neen" durft spreken. Wat zijn „goddelijke waarheden"? God zelf, de levende, de sprekende, is de eenige goddelijke waarheid! De cultuur heeft een Janus-kop, ook de wetenschappelijke cultuur, ook de cultuur in de wetenschap; zij is zegen zoowel als vloek, zij kan niet God naderen, zonder tevens zich van Hem te verwijderen. En wie „op christelijken grondslag" bouwt, wie er heusch op „bouwt", die bouwt een toren van Babel, de arme fantast. Het lijkt misschien wel heel wat, van buiten; maar voor Gods gezicht is wat van binnen in zulk bouwsel verborgen ligt, niets meer dan een verzameling van dorre doodsheiden. Het is niet alleen het lot der farizeeërs, doch evenzeer dat van hun „principiële" bestrijders van beslist-anti-farizeeüwsche structuur, dat ze niet anders dan onder de gelijkenis van witgepleisterde graven naar waarheid te tekenen zijn.

En zoo sluit zich hier de ring. Hier, in het duistere midden, ontmoeten elkaar de eerst elkander vreemde tunnelbouwers, die den massieven berg doorgraven hebben. De mysticus, en de antimysticus. Mogen ze al niet den band tusschen christendom en wetenschap door-gesneden hebben, ze hebben toch dien tusschen Christus en de wetenschap ons afgenomen. En voorzover „christelijk" beteekent: niet datgene, wat van den christen, doch: datgene, wat van Christus is, Christus-conform is, den stijl van Christus' profeten en apostelen vertoont, den stijl van het opzeggen van het crediet aan alle menschen, en vooral aan alle eigen en zelf-verzekerdheden, hebben ze de christelijke wetenschap prijsgegeven, hebben ze „de" wetenschap geplaatst buiten de mogelijkheid van principiële-christelijken aanpak of critiek, en hebben ze de vraag naar een al of niet neutrale wetenschap in elk geval zó beantwoord, dat het „vóór of tegen den Christus" niet meer de maatstaf kan zijn, die hier aan te leggen is, hetzij ter affirmatie, hetzij ter negatie dezer „neutraliteit" in elk bepaald geval.

Dit alles is ongemeen ernstig; met name ook voor een instituut, als onze N.C.R.V.; die wel geen wetenschappelijke instelling is, maar niettemin op „christelijken grondslag" staat, daarop meent te kunnen bouwen, en af en toe ook de resultaten van „christelijke wetenschap" in den omroep verneembaar maken wil.

Ja, het is het noodlot — zouden we, „wereldsch" sprekende, willen zeggen — dat deze dingen nimmer

in het raam van eenig geestesaristocratisch spel kunnen blijven staan; ze moeten strakke, grimmige ernst worden. Het begint soms met spel. Eens was het Erasmus, de fijne aristocrate van den geest, de humanist, die in zijn „Lof der Zotheid" een vrij speelsche aanhaling uit één der dialogen van den heidenschen filosoof Plato zich permitteerde; het was die passage, waarin één der sprekers den wijsgeer Socrates vergeleek met een gebruiksartikel van die dagen: een Silenus-kastje. Zóals wij tabakspotten kennen, die den vorm h.v. van een welgedaan heertje hebben, zoo had men in Griekenland kastjes, die den vorm vertoonden van Silenus; deze nu was een leelijke, losse, verwaasde drinkebroer. Deed men echter het kastje open, dan lag er wat heel moois in: een godenbeeldje, of zó iets. En dan laat Erasmus de Zotheid aldus spreken: dat nu evenals zó'n Silenus alle menschenlijke zaakjes twee aangezichten hebben (hebben wij niet pas van een Janus-kop hooren spreken?); doe de dingen maar open, ga er maar op in, en met één slag wordt alles anders; het mooie wordt leelijk, het leelijke mooi. De omgekeerde Silenus, de binnenste-buitengekeerde Silenus, dat is het embleem van alle wijsheid; ze kan ook dwaasheid heeten. Zoo oreert, fijntjes glimlachend, de humanist Erasmus, die dit speelsch bedrijf afwisselt met het schrijven van bijbelcommentaren. Hij meent het heusch nog zó „erg" niet. Maar wie het ná hem wel heel „erg" meent, en er mee verloren raakt voor de christelijke gemeenschap en de christelijke wetenschap, dat is de mysticus Sebastian Franck, die straks vereenzaamd en onwennig zich den kring der Reformatie uit gestooten weet, nadat hij eerst koppig er tegen gevochten heeft. Wat zou men — zoo protesteert hij in Gods naam — wat zou men met den bijbel, dat geschréven boek? Gods waarheid gaat niet in een boek met letters; de letter, en alle letterschrift, dat immers vol van tegen-stellingen is, is maar een sta-in-den-weg, een zwaard van den antichrist; óók de bijbelletter, en óók alle daarop gebouwde, daaruit „conclusie-nemende" wetenschap. Een rechte Silenus: eerst als men hem onderstboven, en binnenste-buiten-keert kan men er iets mee beginnen. Ja, alle ding is zó'n Silenus; de werkelijkheid is niet te benaderen van deze schijnwereld uit. Zoo wordt het spel van den humanist tot strakken ernst bij dezen breker van het werk der Reformatie. Het spel wordt ernst; óók later. Eerst speelt de Romantiek, bij monde van de Schlegels, op het Silenus-fluitje; en Novalls levert de poëzie er bij, en Silesius de spreken; zelfs Schleiermacher helpt een filosofisch-theologisch handje mee. Maar zij meenen het nog zó „erg" niet. Wie het wel „erg" meenen, dat zijn later zij geworden, die de „religie" van huis uit hadden leeren losmaken van het natuurlijk leven, ook van de niet-theologische wetenschap, en die voorts, achter Klerkegaard aan, Schleiermacher plus de romantiek zouden gaan bestrijden. Bestrijden, ja, op 't punt der menschenlijke autarkie. Maar niet op het punt van het verbond van Gods genade, niet op 't punt van Christus' profetisch ambt, met zijn kracht-van-bediening; niet op het punt van den bijbel als Word Gods, niet op 't punt der kracht en der genoegzaamheid van het geschrevene Word van God, om te breken ja, maar ook om te bouwen; niet op het punt van het middelaarschap van Jezus Christus, in wien al de schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn.

En daarom zal het nu maar de vraag zijn, wat het christendom van heden wil. Ten aanzien van zijn verhouding tot de wetenschap is in één opzicht een opvallende vooruitgang te constateeren. Een vooruitgang, dien ik gelegen zie in de erkenning, dat een vermoedend apologetiseeren op détailkwesies, op afgeleide en incidentieel aan de orde gestelde losse punten niet meer helpt, en ook niet langer actueel is; en — dat in de gegeven situatie ieder meelevende dat onmiddellijk inziet en in rekening brengt. Want de strijd loopt niet meer over dit en over dat; hij gaat over de grondslagen. Niet over den visch van Jona, de slang in het paradijs, de ezelin van Bileam, maar over wonder en natuurwetenschap; niet over een of ander détail in een ondersteld „bijbelsch wereldbeeld", maar over de vraag zelf, of de bijbel en daarna ook de christelijke kerk een grondleggende bijdrage te leveren heeft inzake den opbouw van het heelal, zijn aanvang, zijn einde, de eerste en de laatste dingen; niet over de vraag of de z.g. maagdelijke geboorte van Christus (zijn geboorte uit een maagd) feit is, ja dan neen, doch over de andere vraag, of de bijbel zelf dan heusch nog wel voor dit probleem interesseert, en of niet veel meer zijn bedoeling opgaat, alleen maar in de heen-wijzing naar de beweerde werkelijkheid dáárvan, dat Gods spreken nimmer zich aansluit bij het menschenlijke-voorhandene, en ook nimmer zich dáárvan ter bereiking van een historisch genade-effect bedienen kan; van welke openbaringswerkelijkheid de beweerde maagdelijke geboorte alleen maar een „teeken" zou willen zijn?

Dat het in den strijd dezer dagen over deze fundamentele vragen loopt, en niet meer over afgeleide punten, is een vóórrecht. Want het noopt ons allen tot een fundamentele keuze: we staan ten aanzien van het probleem van christendom en wetenschap op den tweesprong. Nu een groeiend getal van zich als christen aandienende menschen steeds resoluter beweert, dat het christendom zelfs in een póging tot christelijke wetenschap alleen maar verder kan gaan op het pad der verwereldlijking, en van den hoogmoedigen eigenwaan, nu stellen we ons voor de vraag: zullen we „ja", of zullen we „neen" zeggen tot die these?

Omdat we, zóals onze „Omroepgids" aangeeft, vanavond „om de ronde tafel" zijn gezeten, waar men immers elkaar in de oogen ziet, en eerlijk ophiecht, ontleen ik aan het karakter van deze lezing de vrijmoedigheid tot een openhartig „neen". En om dat aan te dringen, wil ik eindigen met een korte geloofsbelijdenis aangaande het probleem van christendom en wetenschap.

Ik herzeg: een geloofsbelijdenis. Want iets anders heb ik vanavond niet. Ik kan alleen maar geloóven, dat het christendom iets anders is dan een variatie op de algemeene religiositeit. Ik kan alleen maar geloóven, dat het niet hangt aan een religieus apriori, doch aan openbaring, en aan een zéndering van Gods Zoon, benevens aan een almachtige daad van den Heiligen Geest. Ik kan alleen geloóven, dat er een Heilige Schrift is, waarin Góds spreekt, en die zelf, verstaan in haar grammatischen zin, Gods Woord is. Ik kan alleen geloóven, dat de mensch Jezus Christus als zondeloze onder ons heeft gewoond, en ons God verklaard heeft. Maar nú ik dat eenmaal geloof, nú ziet ditzelfde geloof dan ook de verbindingsdraden loopen van het één naar het ander; het ziet nu ook, hoe christendom en wetenschap tot elkander staan.

Om te beginnen wijst het christelijk geloof nu de wetenschap terug naar de bescheiden plaats, waar men den ootmoed aan het woord laat komen. Den ootmoed? zoo hoor ik meer dan één me tegenwerpen, — den ootmoed? Maar dié komt juist aan het woord in de kringen van hén, die gij met een „neen" zoeven afgewezen hebt. Hebben juist zij niet het oordeel der onvruchtbaarheid zien komen over alle menschenlijk weten en denken? Hoe kan dan de ootmoed gepredikt worden door wie hen niet volgt in hun strijd tegen allen menschenlijken hoogmoed, met name tegen den wetenschappelijken hoogmoed?

Maar op die tegenwerping geven wij dit ten antwoord: de ware ootmoed durft, o zeker, over de kracht, maar óók over de zwakheid van menschenlijke wetenschap niets zeggen uit zichzelf. Ze durft evenmin de autarkie als de ijdelheid van menschenlijke wetenschapswerken uitroepen op eigen gezag. Of nu God, zelfs in Christus, om menschenlijke wetenschap lacht, dan wel ook van háár altaren offeranden aanneemt, wie zal het anders zeggen, dan Hij alleen? Een antwoord op deze oervragen willen wij alleen van Hém ontvangen; want, zoo zegt de Nederlandsche geloofsbelijdenis, „want alle menschen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdelers dan de ijdelheid zelve". Aan zichzelf overgelaten, zijn ze het óók in het bedenken van kentheoretische principes en met name van slagwoorden over de openbaring en haar wijze en haar mogelijkheden. Ootmoed? Het is wel; maar het kon wel eens de geraffineerdste vorm van hoogmoed zijn, als ik de formule, waaruit Gods permanente oordel over de wetenschap bliken moet, ontleen aan mijzelf, om ze daarna ten grondslag te leggen aan mijn waardeeringsoordeel over de wetenschap, en over haar verhouding tot het geloof.

Maar nú mag dan ook de christelijke overtuiging alle wetenschap haar bescheiden plaats wijzen. Ze mag het, niet uit hoofde van haar eigen bescheidenheid, maar omdat ze hierin de stem van God uit Zijn Woord gekend heeft, en doorgegeven. Aan de lofliederen, die met name het idealisme ter eere van de wetenschap gezongen heeft, bezondigt nu de christen zich niet. Aan een zelfobjectivering, en zelfontploffing van God in en door en met den tot wetenschappelijk en wijsgeerig kennen opklimmenden menschenlijken geest, gelooft hij niet; hij kan niet met Hegel God in de filosofie zien ontwaken, noch met Fichte de „vrijheid" van den mensch, en van de natie, juist in en door het „weten" zichzelf genoegzaam achten. Hij, dat is nog steeds: de christen, erkent met Kant wel, dat het denken, evenals het handelen, een uiterst verantwoordelijk werk is, maar weigert te bukken voor Kants vrijheidsbegrip, volgens welke het capituleeren voor een andere autoriteit, en in een andere vierschaar dan de mijne, en het bukken voor een vreemd gezag, zólang het vreemd is, in den grond der zaak onzedelijk moet heeten, ook al ware het 't gezag van God! En daarom ziet de christen ook alle wetenschappelijk werken gebroken door de zonde, en de resultaten van dat werken ziet hij, voorzover ze „uit den mensch" zijn voortgekomen, uit den „natuurlijken", aan God niet overgegeven mensch, als een steeds williger apparatuur voor de techniek van den wil der vijandschap tegen God.

Niettemin wacht hij er zich voor, hier als cultuurvijand, laat staan, als pessimist zich te laten inschrijven in de registers der wetenschappelijke zelfbeschrijving. Want niet in de wetenschap zelf, doch slechts in de zónde van wie zich daarmee inlaat, erkent hij de oorzaken van het beklemmende verschijnsel van zoeven. Zoo min er tusschen natuur en genade een tegenstelling kan zijn (omdat Gods werken elkander niet bestrijden), zó min kan er tusschen gelooven en weten, tusschen Christus en de akademie, tusschen een gehoorzaam Jeruzalem en een geloovig Athene een verhouding van vijandschap bestaan. Er is slechts tusschen zónde en genade, tusschen ongelooft en geloof een antithese. Maar alle schepsel Gods is goed, met dankzegging genomen zijnde, want het wordt geheiligd door het Woord Gods en door het gebed, om met Paulus te spreken.

Van hier uit weet nu de christelijke wetenschaps-waardeering in ruwe omtrekken haar oordeel spoedig te formuleeren. Ze gelooft aan het gemeen mandaat van God in wetenschap en kunst; d.w.z. ze leest uit de Schrift, dat de Schepper, sprekende in kwaliteit van Verbondsgod, den eersten mensch, die voor haar besef geen „voorstelling der menscheid", doch, konkreet, stamvader en vertegenwoordiger der menscheid is, de opdracht gaf tot een cultuurarbeid, die binnen de